

Drd. Stelian Gomboș

**DESPRE COMUNIUNEA LITURGICĂ
ÎN IISUS HRISTOS
- CA PREMISĂ A COMUNIUNII
POPOARELOR
ÎNTR-O EUROPĂ CREȘTINĂ**

Înainte de a intra în tema și conținutul propriu-zis al subiectului de față, vom atenționa și avertiza că seriozitatea și sinceritatea cu care trebuie abordată și analizată provocarea lumii moderne și postmoderne referitor la probleme bisericesti - spirituale, aduce o gamă foarte largă de interpretări, neînțelegeri, confuzii sau incertitudini, nu doar asupra celor care fac parte din Biserică, laici și slujitori în egală măsură, ci și asupra oricărui om și cetățean european, ce dorește să desprindă și să deprindă un minimum din aceste fundamente creștine. Este imposibil să nu te preocupe frământări și întrebări cu privire la integrarea noastră în Europa contemporană, în postmodernitatea bătrânului nostru continent. Sfinții Părinți ai Bisericii, la vremea lor, se vor fi întrebat și ei multe lucruri cu privire la soarta și destinul vieții seculare de pe acest pământ, bătucit de istorie și răsculat de eternitatea Domnului cel Veșnic. Cu alte cuvinte, își vor fi pus problema: în ce mod ne adresăm unei lumi și unei civilizații europene, a cărei paradigmă este cât se poate de bulversată? Cum putem ajuta o lume care și-a schimbat conceptul despre suflet și soartă sau nemurirea acestuia? Este o problemă de adaptare și de adecvare la timpuri și mentalități pe care Părinții Bisericii - persoane complete, complexe, cât se poate de europene și de receptive la universal - nu le ignorau, ba, dimpotrivă, nu încetau a săvârși o reconsiderare a acestei mentalități ori de câte ori se simțea nevoia. A dispărut cumva astăzi această nevoie de reiterare și de rehabilitare a ideologiei noastre culturale și, mai ales, spirituale, care era atât de acută atunci, ca și acum? Este accesibilă

și adecvată în aceste momente Biserica, cât se poate de bine și de eficient, nevoilor duhovnicești ale societății românești și europene contemporane, decât era cu secole în urmă?!...

După această introducere, vom declara și recunoaște că suprema taină a comuniunii în Domnul nostru Iisus Hristos - Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie este pentru poporul drept-credincios, liantul spiritual cel mai puternic și o formă de educație moral-duhovnicească, pe temeliile căreia au apărut și s-au afirmat marile valori creștine ale acestui neam. Cu alte cuvinte, viața spirituală și-a dobândit puterea și harul prin slujirea liturgică a Bisericii, fiecare sfânt lăcaș devenind centrul unei comuniuni între toate făpturile ce-L iubesc pe Dumnezeu. În acest sens, Biserica ar putea fi asemănată cu un sfânt potir universal, adus de toată firea creată și zidită, pentru a primi în el pe Însuși Dumnezeu-Cuvântul Întrupat și Jertfit „pentru noi și pentru a noastră mântuire“.

Dezvoltând și extinzând sensul, motivul și scopul Sfintei Liturghii, putem observa că Biserica a sugerat și propus de la bun început ceea ce a devenit oarecum o fixație și o obsesie a lumii contemporane - *fenomenul globalizării* - abordată sub aspectul de *idee a comuniunii, de alcătuire, constituire și coagulare a diversității în unitate, adică într-un spirit unitar*. Așa, încât mesajul universal creștin are drept fundament persoana umană, comunitățile, neamurile și popoarele, fiind axat și centrat pe *ideea globalizării*: „*Mergând, învățați toate neamurile...*“ (Matei 28, 19), „...*Eu sunt Păstorul cel Bun... mai am și alte oi care nu sunt din staulul acesta. Și pe acelea trebuie să le aduc; și ele vor auzi glasul Meu și vor fi o turmă și un păstor*“ (Ioan 10, 16).

Universalitatea se construiește și se consolidează în interiorul lumii, deodată la nivelul personal și colectiv-comunitar, adică atât la nivelul persoanelor, cât și la nivelul ansamblului celor credincioși și al instituției Bisericii. Harul Sfântului Duh, care îl face pe creștin participant la universalitatea Mântuitorului Iisus Hristos, sălășluiește și lucrează în Biserică. Universalitatea creștină se realizează în mod lăuntric, în spiritul omului și a istoriei, prin strădanie și jertfa de sine¹.

Ființa umană devine universală și trăiește universalitatea nu doar

1. Georgios S. Mantzaridis, *Globalizare și universalitate*, trad. de pr. prof. dr. Vasile Răducă, Editura Bizantină, București, 2002, p. 29.

spațial, ci și temporal, interesată fiind și rugându-se pentru întreaga lume și pentru întreaga creație - care a fost binecuvântată de Dumnezeu Creatorul, Stăpânul și Proniatorul. Această universalitate creștină este nu numai o unificare a lumii, ci și un drum către o astfel de lume, spre Împărăția cea veșnică a lui Dumnezeu. Nimic nu poate fi mai elocvent și mai relevant în ideea unității și a universalității decât chiar mesajul liturgic, în cadrul căruia ne rugăm: „Pentru *pacea a toată lumea*, pentru bunăstarea sfințelor lui Dumnezeu biserici și pentru *unirea tuturor...*”²; „Să ne iubim *unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim*”³; „Beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care, *pentru voi și pentru mulți* se varsă, spre iertarea păcatelor”⁴; „Unirea credinței și împărtășirea Sfântului Duh cerând, *pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră* lui Hristos Dumnezeu să o dăm”⁵. Toate aceste citate fac trimitere către unitatea ecleziologică, liturgică și euharistică a persoanei, a comunității, a neamului și a popoarelor care-L preamăresc ca Domn și Stăpân pe Mântuitorul nostru Iisus Hristos. „*Veniți toți credincioșii să ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos, că, iată, a venit prin cruce bucurie la toată lumea*”⁶; „*Pace lumii Tale dăruiește*, bisericilor Tale, preoților și *la tot poporul Tău*”⁷; iar la slujba Vecerniei se reafirmă universalitatea, căci „*văzură ochii mei mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor; luminează spre descoperirea neamurilor*”⁸.

Prin urmare, unitatea creștină este realizarea pe pământ a ceea ce se continuă și se desăvârșește în cer. Iar această realitate cerească este prefigurată de Biserica lui Hristos, care este „tipul și icoana întregii lumi”, după cum afirmă Sfântul Maxim Mărturisitorul⁹. În relație cu universalitatea creștină, globalizarea în sens profan pare a fi o traducere a acestei universalități ce caracterizează Biserica creștină, împlinită și desăvârșită fiind în Domnul Iisus Hristos. Percepția ori înțelegerea despre globalizare se dovedește a fi

2. *Liturghier*, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2000, p. 126.

3. *Ibidem*, p. 157.

4. *Ibidem*, p. 162.

5. *Ibidem*, p. 171.

6. *Ibidem*, p. 180.

7. *Ibidem*, p. 185.

8. *Ibidem*, p. 43.

9. Apud. Constantin Costache, recenzie la pr. dr. Vasile Citirigă, *Centrul lumii (predici dogmatice la duminicile anului bisericesc)*, Ed. Expono, Constanța, 2001, 226 p., în „Ortodoxia”, anul LV, nr. 1-2, ianuarie-iunie 2004, p. 211.

însă contradictorie. Fenomen complex și variat, pentru unii este considerată ca o posibilitate de prosperitate și dezvoltare economică, unificată într-un sistem mondial și cu răspândirea unui model unic de gândire și acțiune. Pentru alții însă, este un fenomen promovat de noua ordine mondială, care duce la transformarea popoarelor în mase de indivizi, al cărui punct culminant este relativizarea și anihilarea omului ca persoană. Omul contemporan trebuie să știe că societatea mondială nu se construiește prin asimilarea și omogenizarea oamenilor, *ci prin înălțarea lor la demnitatea persoanei, descoperindu-și chipul în Dumnezeu, făcând astfel posibilă o deschidere reală și autentică între oameni*. Până acum, Europa s-a întemeiat pe interese economico-financiare și politice. A încercat, așadar, să mulțumească nevoile primare ale „omului contemporan“, dar tensiunile, conflictele și crizele n-au dispărut. Faimoasa „piramidă a lui Maslow“ ne arată că acesta este nivelul cel mai de jos al nevoilor umane, într-adevăr important, dar incomplet și insuficient. Ar urma apoi nivelul secund - cel intelectual - și el necesar. Europa răspunde (chiar dacă imperfect și nedesăvârșit) acestui nivel, inclusiv prin circulația ideilor și cu ajutorul mass-media. *Are însă nevoie imperioasă să-și creeze (și) nivelul superior, adică cel metafizic și spiritual-duhovnicesc, ce are misiunea esențială de a le identifica și ilumina pe cele inferioare*. Fără acesta, „teocentrismul“ și „prosopocentrismul“ pe care îl propune și îl recomandă creștinismul rămâne fără ecou, iar victima este însăși persoana umană. Fără acesta, omul se vede determinat și constrâns obedienței și slugărniceii nedemne, față de o societate impersonală sau în contrapuziție cu aceasta¹⁰.

De aceea, omul european are nevoie de o personalitate proprie, de o identitate bine conturată, care să-i evidențieze și să-i remarce întreaga sa valoare. Fiindcă el creează Europa, și nu invers. Și o alcătuiește pentru sine, pentru cei dragi și pentru generațiile viitoare. Este necesar să aibă o contribuție substanțială la unificarea și la consolidarea familiei umane, fie ea și europeană, deoarece creștinismul este, prin excelență, religia unității, a frățietății și a iubirii în Hristos Domnul. O Europă fără Iisus Hristos poate fi o înșelare și o accentuată dezamăgire, după cum a fost și comunismul. Desigur, o Europă cu Hristos ar fi o „utopie“... adevărată și fericită!...

10. Arhim. dr. Iuvenalie Ionașcu, *Ortodoxie și putere politică în Uniunea Europeană*, în revista „Rost“, nr. 35, ianuarie 2006, p. 17.

În contextul actual european, Biserica își definește tot mai evident rolul de spațiu și dimensiune coagulantă, prin iubirea și comuniunea în Domnul nostru Iisus Hristos. Modelul unității creștine transpare din scopul și dorința Bisericii de a constitui comuniunea deplină, care nu este absorbire, ci comuniune în adevăr și în dragoste. Această cale nu are alternativă: este calea Bisericii¹¹. *Această imagine a Bisericii care cuprinde credințioșii din atâtea locuri, vremuri și neamuri, uniți fiind prin credința în Hristos, trebuie să devină un factor catalizator pentru unitatea Europei, a popoarelor ei.*

Gândind Biserica drept un spațiu dublu deschis, către Dumnezeu și către poporul Său (ce alcătuiește „Noul Ierusalim“ sau „Ierusalimul Ceresc“ adică Împărăția lui Dumnezeu, „care nu este din lumea aceasta“), am putea remarca și evidenția o dublă orientare în actul slujirii: slujind întâi pe Dumnezeu și apoi pe om în fața lui Dumnezeu. Înțeleasă în acest fel, Biserica nu este o instituție în sensul laic al cuvântului. „Ea depozitează ceva care scapă lumii și are o cu totul altă calitate, motiv pentru care Biserica, în ipostaza ei publică, trebuie să aibă acel gen de articulare care s-o aducă în față, de fiecare dată când lumea își pierde reperul dintr-un motiv sau altul. Biserica trebuie să lumineze calea, să limpezească multele confuzii, să călăuzească pe cei rătăciți și să opună tuturor rătăcirilor, reperul nealterat al valorilor creștinătății. Pentru a face toate acestea, ce sunt tot atâtea aspecte esențiale ale misiunii sale, Biserica are nevoie nu mai puțin de o viziune calificată, adică în stare să înțeleagă pe cei care nu o (mai) înțeleg“.¹²

Așa stând lucrurile, vom afirma și sublinia faptul că Biserica nu este o realitate închisă și nici închisată în ea însăși: ea este trimisă în lume și este deschisă către lume. Noile posibilități care se creează într-o Europă deja unită și care își extinde granițele pentru a îmbrățișa popoarele și culturile din partea centrală și răsăriteană a continentului dezvăluie o provocare pe care creștinii din Răsărit și din Apus sunt chemați să o întâmpine împreună. *Cu cât vor fi mai uniți în recunoașterea și mărturisirea Unicului Dumnezeu, cu atât ei vor da expresie, consistență și spațiu sufletului creștin al Europei, sfințeniei vieții, demnității și drepturilor fundamentale ale persoanei umane, dreptății și solidarității, păcii, reconcilierii, valorilor autentice ale familiei și apărării ecoteologice a creației. Europa întregă are nevoie de bogăția*

11. Declarația comună a Sanctității Sale, Papa Ioan Paul al II-lea, și a Prea Fericirii Sale, Patrarhul Teoctist, în „*Ortodoxia*“, anul LIII, nr. 3-4, iulie-decembrie 2002, p. 7.

12. Cătălin Buciumeanu, *Biserica în societate. O provocare și o misiune*, în revista „*Inter*“, I, 1-2, 2007.

culturală creată de și în creștinism.

În altă ordine de idei, suntem datori să reținem adevărul că Biserica Ortodoxă este, înainte de toate, o Biserică liturgică. Cultul constituie centrul vieții bisericești și cea mai sigură expresie a credinței sale (*lex orandi lex credendi est*). Liturghia, Euharistia ortodoxă, este bogată și profund biblică în conținutul ei (98 de referiri la Vechiul Testament și 124 de trimiteri la Noul Testament). Aceasta explică (și) adevărul ce susține că Liturghia ortodoxă a fost schimbată ori modificată foarte puțin de-a lungul timpului. *Pe lângă faptul că ea reprezintă interpretarea și experiența comună a tainei lui Hristos și a Bisericii Sale, Liturghia ortodoxă este în același timp și o tradiție vie, care unește în aceeași credință o mare diversitate de generații și de Biserici etnice și locale.*¹³ Drept urmare, Biserica Ortodoxă nu poate fi înțeleasă fără Liturghia sa. Întâietatea și prioritatea acordată Sfintei Liturghii, ca *lex credendi* (norma credinței) și ca *lex orandi* (rânduiala cultului), față de autoritatea juridică arbitrară sau față de părerile teologice individuale și personale constituie trăsătura specifică a mentalității și concepției ortodoxe cu privire la unitatea Bisericii care cuprinde caracterul ei sacramental și comunitar.

Toate ecteniile și cererile utilizate în Sfânta Liturghie sunt la plural, chiar și atunci când rugăciunile sunt rostite numai de către preot, întrucât acestea sunt ale întregii comunități sau pentru întreaga comunitate. Forma, felul dialogic între una și mai multe voci exprimă integralitatea și inclusivitatea unității Bisericii, diversitatea adunată în comuniune, evitând atât uniformitatea, cât și individualismul, această comuniune fiind caracterizată prin dialog, dăruire reciprocă și fraternitate armonioasă.

Ortodoxia, ca fiind moștenitoarea tradiției patristice ce este pătrunsă de marile taine ale dogmelor trinitare și hristologice, are o structură spirituală proprie, preocupată fiind îndeosebi de realitățile vieții duhovnicești și de raporturile ei inter și intraumane. Viața Sfintei Treimi - Cea de viață dătătoare, îndreptată fiind către lume prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, a cultivat înlăuntrul existenței create a lumii o viață nouă, o realitate superioară, de conținut dumnezeiesc și anume: *comuniunea*. Ideea comuniunii este îndreptată și spre interior, dar și spre exterior. În ceea ce privește aspectul exterior al comuniunii, el se regăsește în una din însușirile și atributele Bi-

13. Episcop-Vicar Daniel Ciobotea, *Liturgica ortodoxă: viziune de viață atotcuprinzătoare*, în rev. „*Altarul Banatului*“, nr. 1-2, 1990, p. 25-28.

sericii, așa după cum arată Simbolul de credință niceo-constantinopolitan, adică: *sobornicitatea*, care alcătuiește și configurează sufletul și specificul ortodoxiei. Acest termen folosit astăzi doar de Biserică reprezintă și redă în mod calitativ termenul de *catolicitate*. Biserica sobornicească (catolică și ecumenică, în adevăratul și profundul sens al cuvântului) este acea Biserică care adună, unește și trăiește în comuniune.

În concluzie, vom susține că acest model al comuniunii liturgice a Bisericii noastre, ce educă în fond și în formă alcătuind și formând din punct de vedere duhovnicesc structura unui neam, precum și caracterul unui popor, *are capacitatea și putința să devină o premisă specifică a noastră, de o valoare incontestabilă, o soluție către compatibilizarea și armonizarea popoarelor europene, în ideea unei comuniuni întemeiate și fundamentate pe unitate în diversitate!...*